

Scrīpsi vobis [I]

Personálna bibliografia
celoživotného diela
slovenského historika
Milana S. Ďuricu

 LIBRI
HISTORIAE
SLOVACIAE
Scriptores
[XV]

Scripsi vobis [V]

Personálna bibliografia
celoživotného diela
slovenského historika
Milana S. Ďuricu

Úvodná štúdia

Jozef M. Rydlo

Post Scriptum

Qui scit ubi est scientia, habenti est proximus.

Kto vie, kde sa môže poučiť, je najbližšie k tomu, kto poučený už je.

[I]

Prolegomena k personálnej
bibliografii celoživotného diela
slovenského historika
Milana S. Ďuricu

Zmapovať a bibliograficky zachytiť činnosť široko rozhladeného intelektuála Milana S. Ďuricu (*1925), čestného člena Slovenského ústavu¹, katolíckeho kňaza s jedinečnou filozofickou, teologickou, politologickou a historickou erudíciou, nie je jednoduché. Veď tento „muž, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny“², prežil podstatnú časť svojho nesmierne tvorivého života v dobrovoľnom vyhnanstve, kde pôsobil vyše sedemdesiat rokov; z nich časi pol storočia strávil za univerzitnou katedrou. Po celý život bádal v európskych archívoch, venoval sa nepreskúmaným a prohibítnym témam slovenských dejín. Publikoval, a to aj vo viacerých cudzích jazykoch. Zároveň patril medzi tých čínorodých slovenských exulantov, s ktorého menom sa môžeme stretnúť nielen na stránkach mienkotvorných periodík slovenskej diaspóry, ale mohli sme sa s ním vždy stretnúť na každom zmysluplnom podujatí slovenského politického exilu. Hmatateľné stopy jeho úsilia nájdeme napríklad v *Ústredí slovenských katolíckych študentov v zahraničí* (ÚSKŠvZ)³, neskôr pretvorenom na *Ústredie slovenských katolíckych intelektuálov* (ÚSKI)⁴, o ktorého vznik sa pričínil osobne. Stál pri vzniku *Slovenského ústavu v Ríme*⁵, ustanovizne slovenských

¹ *Testimonium hoc verum est : kytica vďaky, obdivu a úcty slovenskému historikovi Milanovi S. Ďuricovi, čestnému členovi Slovenského ústavu, k jeho 90. narodeninám*. Prichystal Jozef M. Rydlo, člen Slovenského ústavu. Bratislava : Post Scriptum, 2015. 412 s. [Libri historiae Slovaciae, Memoriae, zv. 5.]

² JOZEF M. RYDLO: *Milan Stanislav Ďurica : muž, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny*. Bratislava : Lúč, 2019. 102 s.

³ LUBOMÍR V. PRIKRYL: Ústredie slovenského katolíckeho študentstva – predchodca Ústredia slovenskej kresťanskej inteligencie. In: *Radosť a nádej*, roč. 19, 2016, č. 1, s. 59 – 73; JOZEF M. KOLMAJER: Vznik a poslanie Združenia slovenských katolíckych študentov v zahraničí. In: *Slovenský povojnový exil : zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945 v Matici slovenskej v Martine 27. – 28. júna 1996*. Martin : Matica slovenská, 1998, s. 279 – 294.

⁴ MILAN S. ĎURICA: Slovenská zložka medzinárodného hnutia „Pax Romana“ v novej forme. In: *Most* (Cleveland OH), roč. 9, 1962, č. 3 – 4, s. 178; Ohlas Ústredia slovenských katolíckych intelektuálov. In: *Hlasy z Ríma* (Roma), roč. 12, 1963, č. 6, s. 6; JÁN GUNČAGA: Ústredie slovenských katolíckych intelektuálov (ÚSKI) – pokračovanie Ústredia slovenských katolíckych študentov (ÚSKŠ) v zahraničí 1945 – 1990. In: *Slovenský povojnový exil : zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945*, s. 269 – 278. Pozri aj JÁN GUNČAGA: *Nekonvenčná politika a slovenská identita*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. 207 s. Pozri aj JÁN GUNČAGA: *Nekonvenčný kresťan*. Bratislava : Lúč, 1997. 376 s. Ďalej pozri JÁN GUNČAGA: 25 rokov ÚSKI. In: *Radosť a nádej*, roč. 1 (4), 1991, č. 2, s. 105 – 113.

⁵ JOZEF M. RYDLO: *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988*. 2. vyd. Rím; Cleveland : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1989, s. XXXV – XLI, L – LI, 309 – 346; Jozef M. Rydlo: Slovenský ústav v Ríme. In: EMÍLIA HRABOVEC [HRABOVCOVÁ] (ed.): *Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda*

kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov. Spolupracoval so *Slovenskou katolíckou kanceláriou v Ríme*, z ktorej vzniklo najprv *Centrum Catholicorum Slovaco- rum/ Slovenské katolícke ústredie*⁶ a napokon *Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda*⁷. S jeho menom sú spojené: *Spolok slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí* (Cleveland OH)⁸, *Zahraničná Matica slovenská* (Buenos Aires)⁹ i *Svetový kongres Slovákov* (Toronto ON)¹⁰. Spoločným menovateľom všetkých jeho úsilí bol kresťansko-katolícky svetonáhľad s nescudziteľným právom slovenského národa na sebaurčenie a štátnu samostatnosť Slovenska. Jeho členstvo v medzinárodných akademických, stavovských a profesijných organizáciách¹¹ nám iba

v *Ríme* (1963 – 2013). Bratislava : Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015, s. 232 – 250.

- ⁶ JOZEF M. RYDLO: Utváranie stredísk slovenského exilu v Taliansku. In: *Slovenský povojnový exil : zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945*, s. 194 – 207.
- ⁷ POZŤI ŠTEFAN NÁHALKA: *Pamätnica Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda : vznik a prvé desaťročie*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1973. 361 s. + 8 s. ft. il.; JOZEF M. RYDLO: *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988*. 2. vyd. Rím; Cleveland : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1989, CLI + 583 s.; EMÍLIA HRABOVEC [HRABOVCOVÁ] (ed.): *Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme* (1963 – 2013). Bratislava : Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2015. 357 s.
- ⁸ LUBICA BARTALSKÁ: Účast Andreja Žarnova na organizovaní Spolku slovenských spisovateľov a umelcov v zahraničí (USSU). In: *Andrej Žarnov (1903 – 1982) : zborník o živote a diele univerzitného profesora MUDr. Františka Šubíka*. Zost. Jozef M. Rydlo. Bratislava : Libri Historiae, 2008, s. 137 – 142; LUBICA BARTALSKÁ: Strediská a organizačné formy slobodnej slovenskej kultúry v USA po roku 1945. In: *Slovenský povojnový exil : zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945*, s. 237 – 244; IMRICH KRUŽLIAK: Vznik a účinkovanie SSSU. In: *Slovenský povojnový exil : zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945*, s. 370 – 373; PETER LABAS: Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov v zahraničí. In: *Slovenský povojnový exil : zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945*, s. 266 – 269.
- ⁹ LUBICA BARTALSKÁ: Jozef Cíger-Hronský a Zahraničná Matica slovenská. In: *Biografické štúdie*, zv. 24, 1997, s. 222 – 231; RUDOLF ŠANDORFI: Svedomitá ochrankyňa : spomienka na založenie a činnosť Zahraničnej Matice slovenskej. In: *Národný kalendár 1999*. Martin : Matica slovenská, 1998, s. 229 – 231; PETER CABADAJ: *Zahraničná Matica slovenská : odkaz Jozefa Cígera-Hronského*. Martin : Matica slovenská, 2010. 40 s.; JÁN E. BOR: *Matičiar v Argentíne : (črty a spomienky)*. Buenos Aires : Dezider Brucháč, 1990. 118 s.
- ¹⁰ PETER JAŠEK (ed.): *Svetový kongres Slovákov v zápase proti komunistickému režimu : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava, 17. júna 2015*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2018. 328 s.; JOZEF M. KIRSCHBAUM (ed.): *Desať rokov činnosti SKS*. Toronto : Svetový kongres Slovákov, 1981. 236 s.
- ¹¹ *Milan Stanislav Ďurica 1925 – 2015*. Bratislava : Lúč, 2015, s. 72 – 73.

dotvára obraz o mnohorakosti jeho záujmov. Prirodzene, tým vzbudil i medzi-národný rešpekt a dostalo sa mu i medzinárodného uznania.

Na Slovensko sa vrátil po viac ako polstoročnom exile.

Aj na neho sa vzťahujú slová evanjelistov: *Nemo propheta in Patria sua*¹²...

Zostaviť personálnu bibliografiu takejto osobnosti naozaj nie je jednoduché. Pri jej zostavovaní sa totiž treba vyrovnávať s najrozmanitejšími činiteľmi, charakterizujúcimi určité historické obdobie, podmieňované skutočnými udalosťami a konkrétnymi ľuďmi. Bibliograf – viac než ktokoľvek iný – býva konfrontovaný nielen s imanentnými problémami vlastnými jeho disciplíne, ale aj s množstvom ďalších problémov, ktoré zdanlivo s personálnou bibliografiou nesúvisia, ale ju podmieňujú, a o ktorých bežný užívateľ plodov bibliografického výskumu ani len netuší.

Životný osud Milana S. Ďuricu poznačili búrlivé roky 20. storočia. Vtedy mnohí slovenskí vzdelanci, ktorí nechceli „žiť v klamstve“, ale chceli žiť v súlade so svojím ideálom inšpirovaným kresťanstvom, utekali z *vľčieho hniezda stalinského mieru, z ostnatej hrôzy jeho obrancov*¹³ do dobrovoľného vyhnanstva, kde zväčša zložili svoje kosti a odkiaľ sa len niektorým podarilo ak nie vrátiť sa, tak aspoň vracať sa... Aj dynamické roky začiatku 21. storočia poznačili životný osud Milana S. Ďuricu jednak ako človeka, jednak už ako vedca.

*

** *

*

Pred vyše štvrtstoročím, v roku 1991, na 8. slovenskej bibliografickej konferencii v Spišskej Novej Vsi¹⁴ som si ako „zodpovedný činovník“ bibliografického odboru Slovenského ústavu v Ríme myslel, že „v dejinách slovenskej bibliografie sa dnes začína písať nová kapitola“. Keď som na onom fóre navrhol, aby Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej, ona je predsa strážkyňa a ochrankyňa pamäti nášho národa, pripravila na vydanie „ešte v tomto desaťročí“ svoju bibliografiu slovenského zahraničia pod názvom *Retrospektívna slovenská zahraničná bibliografia 1945 – 1990*, ktorá by zaznamenala tvorbu všetkých Sloveniek a Slovákov žijúcich a tvoriacich v zahraničí (či už v kra-

¹² *Lukášovo evanjelium* 4, 24; *Matúšovo evanjelium* 13, 57; *Markovo evanjelium* 6, 4; *Jánovo evanjelium* 4, 44.

¹³ ANDREJ ŽARNOV: Slovenský žiaľ. In: *Most* (Cleveland OH), roč. 1, 1954, č. 1, s. 1.

¹⁴ Materiály z 8. bibliografickej konferencie v Spišskej Novej Vsi a z Kolokvia o slovenskej domácej i zahraničnej bibliografii sú publikované v *Bibliografickom zborníku 1992 – '93*. Zost. Miloš Kovačka. Martin : Slovenská národná knižnica, 2000. 426 s. ISBN 80-7090-507-7

jinách klasickej slovenskej emigrácie v iných európskych štátoch alebo v zá-morí), osobitne som podotkol, že takéto dielo, kvalitatívne i kvantitatívne na vysokej úrovni, sa podarí uskutočniť len vtedy, ak jeho koncepciu rozpracujú odborníci Národného bibliografického ústavu Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej na základe vlastných skúseností a ich potrieb a zúčastnia sa na ňom odborníci a záujemcovia zo všetkých tých krajín, do ktorých Slovákov zavial osud. Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej ma potom poverila, aby som vypracoval „koncepciu na záchranu a poznávanie slovenského kultúrneho dedičstva v zahraničí“. Už ako námestník riaditeľa knižnice som koncepciu vypracoval. Prešla rozličnými pracovnými komisiami, schválilo ju aj grémium správcu Matice slovenskej, ale odrazu „utonula“. Celé rokovanie o rozpracovanej koncepcii¹⁵ uviazlo na mŕtvom bode... Prečo? Lebo v poslednom desaťročí 20. storočia tu nastal „žabomyší“ mocenský boj. Z tohto projektu¹⁶ sa neuskutočnilo nič – ani vtedy, ani neskôr, ani dodnes –, hoci od tých čias uplynuli tri desaťročia. Zrejme je slovenskej „kultúrnej“ spoločnosti, žijúcej opäť v samostatnom štáte, osud zahraničných slovacík a sceľovanie slovenskej kultúry ľahostajný..

Slovenská národná knižnica, najprv v Matici slovenskej, potom samostatná, nechala padnúť mnoho podobných projektov. Spomeňme črtajúcu sa veľmi dôležitú spoluprácu s Európskou základinou pre knižničnú spoluprácu so sídlom v Bruseli (*European foundation for library cooperation*), ktorá v deväť-desiatych rokoch 20. storočia rozbiehala projekt medzinárodnej bibliografie exilovej a disidentskej literatúry *Free Word* [Slobodné slovo]. Alebo kooperáciu s Talianskou národnou knižnicou v Ríme, s Vatikánskou apoštolskou knižnicou, ďalej ambiciózny zámysel spolupráce Slovenskej národnej knižnice s Centrálnym ústavom patológie knihy. Ten zastrešoval môj osobný priateľ Oscar Luigi Scalfaro (1918 – 2012), v tom čase prezident Talianskej republiky, ktorý našiel aj spôsob, ako financovať taliansko-slovenskú knižnično-reštaurá-

¹⁵ Jediný raz som mal možnosť o nej referovať na Kongrese slovenskej vedy, ktorý sa konal 22. a 23. apríla 1993 v Bratislave. Usporiadali ho ministerstvo školstva a vedy, ministerstvo kultúry, ministerstvo hospodárstva, Slovenská akadémia vied, Rada vedeckých a výskumných pracovníkov Slovenska, Zväz slovenských vedecko-technických spoločností, Zväz slovenských vedeckých pracovníkov a Združenie vedeckých a technologických pracovníkov. Porov. *Kongres slovenskej vedy* '93. Bratislava : Centrum strategických štúdií SR, 1994 [12 zošitov, (672 s.)].

¹⁶ Pozri MIROSLAV BIELIK – JOZEF M. RYDLO: Zahraničné slovaciká v programe Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej (doktrína Národnej knižnice Slovenska a Slovákov v zahraničí). In: *Knižnice a informácie*, roč. 24, 1992, č. 11, s. 465 – 470.

torskú spoluprácu z talianskych rozpočtových a mimorozpočtových zdrojov.¹⁷ Neuskutočnila sa ani spolupráca so slovenskými inštitúciami v Ríme, ani so Slovenským ústavom sv. Cyrila a Metoda, ani so Slovenským ústavom, ustanovizňou slovenských kultúrnych, najmä vedeckých pracovníkov žijúcich mimo územia Slovenska, ani so Slovenským historickým ústavom v Ríme.

Teraz, na sklonku svojho života, zvažujúc i osobnú skúsenosť v exile, kladiem si otázku, či nebolo predsa len „mravnejšie“ nestať sa navrátilcom. Túto otázku máme nezodpovedanú viacerí navrátiť sa „sem“, domov. Smeli sme „tam“ ostať, mohli by sme ďalej žiť vo svojich exulantských ilúziách a túžiť za „našou“ Maticou... Vrátili sme sa však na Slovensko, pretože sme súčasťou slovenského národa, historicky vzniknutého spoločenstva ľudí so spoločným jazykom, územím, hospodárstvom, so spoločnou históriou, kultúrou a psychikou. Po návrate sme spoznávali iné Slovensko. Postupne sme sa zžívali s ostatnými i s novou realitou a uvedomovali sme si, že Slováci akoby poznali

¹⁷ Správca Matice slovenskej v rokoch 1993 – 1994 Michal Kováč-Adamov (*1930) vo svojej stati *Zápasy stálych pracovísk Matice slovenskej (dnes Slovenskej národnej knižnice) o styk so Slováckmi v zahraničí (1963 – 1994)* píše: „Problémom Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej bol a dodnes ostal problém tzv. kyslého papiera, na ktorom boli tlačene aj slovenské knihy a periodiká. Preto sme osobitnú pozornosť venovali riešeniam, ktorými sa tento problém podarilo odstrániť v ústredných knižničných inštitúciách v hlavnom meste Talianskej republiky a vo Vatikáne. Nadviazali sme veľmi užitočné profesionálne kontakty pokiaľ išlo o reštaurovanie kníh, odkysličovanie a budovanie elektronických katalógov. V reštaurovaní kníh neboli Slováci nováčikmi. Taliani počnúc rokom 1990 rozbiehali *online* katalógy. So záujmom sme sledovali dve metódy odkysličovania, jednu v Ríme, druhú vo Vatikáne, obidve mali spoločné takmer priemyselné zvládnutie tohto náročného konzervačného procesu. Zámerom Jozefa Rydlu bolo, aby sme, opierajúc sa o skúsenosti našich matičných knižničných odborníkov, vybudovali v SNK MS v Martine obdobu rímskeho ústavu patológie knihy, ktorý by bol pilotným pracoviskom pre celú strednú Európu s presahom na východ nášho kontinentu (Ukrajina, Rusko, Bielorusko, Litva, Lotyšsko, Estónsko). Obdivoval som ho, pretože vedel nájsť nielen kontakty, ale aj prístriedky zo zahraničných zdrojov na realizáciu projektov. Napríklad jeho priateľ Oscar Luigi Scalfaro, v tom čase prezident Talianskej republiky, našiel spôsob, ako financovať taliansko-slovenskú knižnično-reštauračnú spoluprácu z talianskych rozpočtových a mimorozpočtových zdrojov. Keď nové vedenie MS projekt „nechalo plávať“, nikto z talianskej strany nevedel pochopiť, prečo Slováci takýto perspektívny projekt nerealizujú. Podobnosť s neuskutočením hypermodernej tlačiarne pre Spolok sv. Vojtecha v Trnave nie je náhodná. Aj v jednom, aj v druhom prípade išlo o politickú úzkoprsoosť, vedomostnú krátkozrakosť, ktoré sú plodom ľudskej hlúposti...“ Porov. MIŠO KOVÁČ-ADAMOV: *Zápasy stálych pracovísk Matice slovenskej (dnes Slovenskej národnej knižnice) o styk so Slováckmi v zahraničí (1963 – 1994)*. In: VILIAM JABLONICKÝ – LADISLAV VANČO (eds.): *Sloboda a vlasť, I. : jubilejník na počesť Jozefa M. Rydlu, člena Slovenského ústavu*. [Bratislava] : Post Scriptum, 2019, s. 738 – 739.

iba opak spolužitia, lebo – na rozdiel od iných národov opierajúcich sa o dlhoročnú skúsenosť štátnej samostatnosti – predošlé rozličné „spolužitie“ ich veľmi poznačilo... Spolužitie domácich i zo zahraničia domov sa vrátiťších Slovákov mohlo byť prospešné, veď aj v iných krajinách proces zžívania sa nastal. Lenže tu bola jednak situácia odlišná, jednak celkový vývin odlišný, a to zanechalo svoje stopy...

Aký súvis majú tieto slová s predmetom tohto príspevku?

Tvorba bibliografií mapujúcich „ľudí, roky, udalosti“, ktorá bola do takej miery *terra prohibita*, že sa dnes z nej stala *terra incognita*, má niekoľko záporne pôsobiacich spoločných menovateľov.

Odhliaďnuc od elementárneho predpokladu, ktorým je spoločenský „záujem“ (o ktorom, *amici mei, libenter taceamus*¹⁸, aby sa dnešní, politickou mocou podosadzovaní knižničníci „vedúci pracovníci“ nemuseli aj verejne červenať), základný problém pri spracúvaní takýchto bibliografií predstavuje dostupnosť materiálu. Práve dostupnosť materiálu – vo všeobecnosti – zásadným spôsobom podmieňuje kvalitu bibliografickej práce.

Aká je situácia v tejto oblasti v súčasnosti?

Ak siahneme do katalógov našich knižníc, tak zistíme, že v našej národnej bibliografii chýbajú bibliografie kľúčových osobností a udalostí našej nedávnej minulosti. Napríklad: Štefánik, Hlinka, Hodža, Tiso, Lettrich, Dubček, Korec, Tomko čakajú na svojho bibliografa rovnako, ako naňho čakajú Jehlička, Dérer, Tuka, Mach, Šrobár, Rašla, Husák a Biľak, nehovoriac o ďalších špičkových predstaviteľoch literatúry, vied a umení, politiky alebo hospodárstva ako Beniak, Hanus, Kútnik-Šmálov, Gajdušek, Pelikán, Fulla, Sokol či Cincík, Dilong, Strmeň, Vesnin, Kružliak, Löbl, Roman, Kočtúch, Vnuk. Chýbajú vedecké bibliografie o zlomových obdobiach našej národnej minulosti alebo o kultúrnych fenoménoch nám vlastných. Prekročili sme prah tretieho tisícročia ako suverénny národ v obnovenom štáte, dosiaľ sme sa však nielenže nevyrovnali so svojou minulosťou, ale v súčasnosti akoby sme zabúdali na najpodstatnejšiu skúsenosť každého národného spoločenstva: národ bez minulosti je národom bez budúcnosti. Sedem desaťročí politického čechoslovakizmu, potom polstoročie „červenej posadnutosti“ a ich pohrobkov vykonalo aj vykonáva svoje...

Nech je však naša minulosť akákoľvek, nemôžeme sa s ňou nevyrovnať. Prirodzene, nie je ľahké vyrovnávať sa s poľutovaniahodným poznaním, že naše „elity“ boli svojho času maďarónskejšie než vláda v „Pešti“, čechoslováckejšie než vláda v Prahe, pronacistickejšie než nacisti v Berlíne, proboľševickejšie

¹⁸ Priatelia moji, radšej pomlčme.

než komunisti v Moskve a dnes sú prointegračnejšie než veľkí architekti euroatlantických štruktúr v Bruseli..

Navyše zarážajúco smutné je niekoľkodesaťročné poznanie, že Slováci, najmä mienkotvorní vzdelanci – historici, literárni vedci, kulturológovia, novinári, ekonómovia, právnici, politológovia a iní odborníci „pasujúci sa“ do roly znalcov – nemajú a nechcú mať objektívne, marxisticko-leninskému učeniu a historicky prekonanej doktríne čechoslovakizmu nepoplatné vedomosti o minulosti svojho národa, o histórii svojej slovenskej vlasti, dnes už konečne samostatného štátu.

Ignorancia toho, čo sa prebádalo, napísalo i publikovalo v neoficiálnych štruktúrach, teda v disente, najmä však v exile, v diaspóre, je frapantná, ba priam patologická...¹⁹

*

** *

*

Dostupnosť bibliografických materiálov, ktoré treba spracúvať, je veľmi obťažná, pretože s hanbou treba konštatovať, že ani v slovenských, ani v českých knižniciach nejestvujú špeciálne fondy takého charakteru, ktoré by bolo možné nazvať napríklad *Bibliografia Hlinkiana* či *Bibliografia Dubčekiana*. V Česku prevláda averzia aj voči Andrejovi Hlinkovi, aj voči Alexandrovi Dubčekovi; jednak preto, že sa verejne hlásili za Slovákov, nie za Čechoslovákov, či Čecho-Slovákov, jednak však preto, že prvého tam považujú za rozbijača česko-slovenského štátu a druhému sa vytýka, že bol komunistom a ním aj zostal, a že ako komunista mal nemalý podiel na vybudovaní totalitného

¹⁹ PETER LIBA: Exilová pravda o slovenskej literatúre. In: *Literárny týždenník*, roč. 3, 1990, č. 25, s. 4 – 5; JOZEF ŠPETKO: Ostrakizovaná liter(atúra). In: *Slovenské pohľady*, roč. 106, 1990, č. 9, s. 97 – 108; JOZEF ŠPETKO: Slovenská zahraničná literatúra. In: *Biografické štúdie* 19. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 204 – 235; JOZEF ŠPETKO: Slovenské tlačené slovo v zahraničí : náčrt tlačiarskej, vydavateľskej a knižnodistribučnej problematiky. In: *Knihy '91 – '92*. Martin : Matica slovenská, 1993, s. 19 – 34; JOZEF ŠPETKO: Slovenská exilová literatúra : výberová bibliografia teoretickej literatúry. In: *Slovenská literatúra*, roč. 42, 1995, č. 2 – 3, s. 191 – 218; JOZEF ŠPETKO: Exulantská literatúra 1945 – 1989. In: *Slovenská literatúra*, roč. 42, 1995, č. 2 – 3, s. 175 – 190; JOZEF M. RYDLO: K 50. výročiu založenia časopisu *Nový život*, eminentného kultúrneho fóra Slovákov v Juhoslávii. In: *Most* (Lausanne), roč. 45, 2000, štvorčíslo, s. 16 – 21; JOZEF M. RYDLO: Marginálie. In: *Kultúra*, roč. 6, 2003, č. 23, s. 1 a 22 – 23; JOZEF M. RYDLO: Kultúrou robíme politiku. In: *Kultúra*, roč. 7, 2004, č. 6, s. 3 – 5; JOZEF M. RYDLO: Vznik a zánik mienkotvorných periodík slovenského politického exilu (1945 – 1989). In: *Periodiká v minulosti a súčasnosti : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Zost. Angela Škovierová. Bratislava : Univerzitná knižnica v Bratislave, 2018, s. 183 – 198.

komunistického systému v celom Česko-Slovensku. Na Slovensku je to zasa prislovečný nevelký záujem o vlastnú minulosť; akiste tento náš vlašný postoj zapríčinil, že po druhej svetovej vojne si nám dovolili zničiť najprv inteligenciu „ľudácku“, potom „demokratickú“, napokon aj „komunistickú“... A toto decimovanie slovenskej inteligencie pokračuje dodnes – už to nebýva trest smrti obesením (chvalabohu, že už niet šibeníc, popravných čiat). V tom nastalo „zlepšenie“. Aj my sme v tomto urobili obrat – teraz sa likvidujeme my sami: privatizačne, legislatívne, subvenčne...

Svojho času sa nad danou situáciou zamýšľal básnik Valentín Beniak: „Aký sme my rod žobračí, čo sám si dubovinu vytne.“²⁰ Jeho slová nestrácajú na aktuálnosti ani dnes.

Slovenský odborník si nemôže dovoliť ísť konzultovať isté pramene nachádzajúce sa v zahraničných bibliotékach. Prečo? Lebo štátu určuje jeho priority vždy tá krátkozraká politická kamarila, ktorá „demokraticky“ vyhrá voľby a ktorej jediným cieľom je obohatiť sa.

Je smutné konštatovať, že práve my Slováci sa nevieme starať o svoje národné dedičstvo tak, ako to vedia iné národy či štáty, početne menšie a materiálne chudobnejšie. Možno o 100, o 200 rokov *Bibliografia Šafárikiana* bude inšpiráciou pre niekoho, kto sa pokúsi zostaviť bibliografiu Štefánika, Hlinku, Tisu, Dubčeka, Husáka, Mečiara, Ficu... Naša generácia tu však už nebude. A nevieme kto bude, čo bude, ako bude, kde bude, parafrázujúc Beniakov verš, keď si my sami dubovinu vytžeme. Budú Slováci ako národ? Bude Slovensko ako štát?

*
* * *
*

Spomenutý projekt komplikuje domáci prislovečný nevelký záujem, hraničiaci s ignorantsvom, umocňovaný trestuhodnou ľahostajnosťou tých, ktorí majú moc i prostriedky na jeho zabezpečenie. Je to výrečné svedectvo, ako sa Slovensko stavia k svojej diaspóre, a to nezávisle od konštelácie politických síl formujúcich vlády SR, napokon, dejiny tie mená zaznamenávajú. Na jednej strane slovenská vláda v novele Ústavy Slovenskej republiky deklaruje starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí (o „zahraničných“ Slovákov), na druhej strane minister kultúry tej istej vlády likviduje Dom zahraničných Slovákov, pretože mu nevyhovuje, vraj „nezodpovedá“ jeho zámerom... A ako možno vnímať skutočnosť, že dnes na Slovensku nielen *de iure*, ale ani *de facto* nejestvuje

²⁰ TIBOR KOVALIK: Dr. Jozef Cincík, staviteľ slovenskej národnej svätyne. In: *Kultúra*, roč. 4, 2001, č. 5, s. 8.

nijaké štátne odborné pracovisko, ktoré by zhromažďovalo, dokumentovalo, chránilo a sprístupňovalo hodnoty slovenskej diaspóry! Ešte aj to torzo, ktoré sa podarilo zachrániť, podlieha skaze. Budem konkrétny, mám obavy o fondy monografií, pravých i nepravých periodík aj archiválií Krajanského múzea Matice slovenskej – tie necitlivým, neprofesionálnym prevozom z Bratislavy do Turčianskeho Svätého Martina utrpeli nenahraditeľné straty. Spôsob, akým došlo k osamostatneniu Slovenskej národnej knižnice, bol možno právne čistý, samostatnosť Slovenskej národnej knižnice je opodstatnená. Ale zaujímalo kompetentných, čo potom zostane z Matice slovenskej? Mal sa najprv novelizovať zákon o Matici slovenskej, potom meniť knižničný zákon. Lenže pre tých, čo milujú slovenský národ až do posledného centa, o ktorý ho môžu obrať, je úplne jedno, koho alebo čo možno obrať, využiť či zneužiť. Slovenský národ je pre nich zdroj bezprácných príjmov.

O tom, v akom stave je bádanie, dopĺňanie a sprístupňovanie zahraničných slovacík tri desaťročia po formálnom páde totalitného režimu, by mohla informovať iba Slovenská národná knižnica. Ale ona to neurobí, pretože slovenská diaspóra je pre ňu stále akýmsi „cudzím telesom“ – slovenská spoločnosť svoju diaspóru, vlastné etnické spoločenstvo žijúce mimo oblasti svojho pôvodu v odlišnom etnickom prostredí, dosiaľ neintegrovala. Je zrejme, že polstoročie komunistického vymývania mozgov sa nedá odstrániť za tri dekády. Na Slovensku ono zžívanie sa svojich so svojimi potrvá asi tri až štyri generácie. Toto je ten najväčší zločin komunizmu na národnom spoločenstve občanov slovenského štátu – občanov žijúcich jednak v prvej Slovenskej republike, jednak v druhej Slovenskej republike, zlý čin, ktorý neradi berieme do úvahy ako skutočnosť vrátane všetkého ostatného, dobrého i zlého.

Ako za týchto okolností tvoriť bibliografie niekdajších prohibičných osobností, udalostí?

Slovenská kultúra je len jedna. Ale donedávna mala dve podoby – domácu a zahraničnú. Domáca kultúra sa pritom delila na oficiálnu kultúru, ktorá bola totalitným režimom podporovaná, vydržiavaná aj oceňovaná, a na neoficiálnu kultúru, ktorá úradne neexistovala, ale ktorú ten istý totalitný režim systematicky negoval, jej predstaviteľov brachiálne umlčieval, mediálne ich znevažoval – najmä v *Rudom práve* a v *Pravde* – s cieľom likvidovať akýkoľvek slobodný, alternatívny prejav ducha. Ako sa v období totalitného komunistického režimu na Slovensku zaobchádzalo s veriacimi občanmi usilujúcimi sa žiť v duchu kresťanstva, hlásiacimi sa ku kresťanskému náboženstvu a uznávajúcimi i vyznávajúcimi kresťanský hodnotový systém, to nemá akiste obdobu v celom bývalom socialistickom spoločenstve národov. Nejde o zveličovanie. Toto potvrdzujú o. i. práce vedcov pôsobiach napríklad na univerzite v poľskom

Lublina.²¹ Informácie o dianí v slovenskom disente, prenasledovanej opozícii voči totalitnému politickému zriadeniu boli veľmi kusé a jestvovali len v spisoch Štátnej bezpečnosti.

Donedávna teda boli na Slovensku dve podoby kultúry, respektíve dva varianty. Ale v skutočnosti existovali tri varianty slovenskej kultúry: 1. domáci oficiálny, 2. domáci disidentský a 3. zahraničný. Nebol to výsledok jej prirodzeného vývinu, bol to výsledok nenormálnych, nešťastných pomerov, keď slovenská kultúra, tak ako všetko ostatné, bola vtiahnutá do služieb nám cudzej komunistckej ideológie, ktorá často úplne znetvorila ľudský charakter nášho človeka, napokon nie iba nášho slovenského človeka. A ak niekto ešte i v súčasnosti slovenskú kultúru vedome delí na „domácu“ kultúru a na „zahraničnú“ kultúru – na tú „našu“ a na tú „ich“ –, koná tak proti celistvosti našej slovenskej kultúry a slovenskú kultúru vedome falšuje, lebo v rokoch, keď sa nad Slovenskom vznášala hrozba komunizmu, najmä v päťdesiatych až sedemdesiatych rokoch minulého storočia, autentickú slovenskú kultúru, to jest slobodnú slovenskú kultúru, vytvárali len slovenskí umelci a vedci v diaspóre, čiže Slovenky a Slováci jednak žijúce/žijúci a tvoriace/tvoriaci v zahraničí, jednak v disente.

V mapovaní „bielych miest“, teda prázdnych, nezaplnených, na ktorých chýbajú nejaké informácie, sú susedné národy oveľa ďalej. V Maďarsku, v Poľsku či v Česku, koniec koncov i v Nemecku alebo v Rusku, jestvovala evidentná symbióza medzi tým, čo môžeme nazvať domáca literatúra, a tým, čo nazývame emigrantskou literatúrou. V Poľsku problém zahraničných poloník prakticky nejestvuje. Nejestvuje ani v Maďarsku, kde zahraničné hungariká „predbehli“ ideologickú segregáciu. V Česko-Slovensku to bolo inak; rozdiel bol veľký, diametrálne odlišný: po páde komunistckej totality na slovenskej strane Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej (SNKvMS) nemala vo svojich fondoch ani len 10 % zahraničných slovacík, t. j. ani jedno slovacikum z desiatich;²² na českej strane Národní knihovna České republiky v Prahe mala vo svojich fondoch až 75 % prohibičných zahraničných bohemík, t. j. tri bohemiká zo štyroch!²³ Odvtedy došlo k určitým zmenám: začiatkom

²¹ VASIE KINDJA: *Ani vlastné mamy o tom nevedeli*. Trnava : [b. v.], 2008. 155 s.

²² Michal Lacko v dvoch zväzkoch *Slovenskej bibliografie v zahraničí* za roky 1945 až 1975 (Rím : Slovenský ústav, 1967, 1977) zaznamenal 2 438 + 3 563 = 6 001 zahraničných slovacík, pričom v jeseni roku 1990 Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej v Turčianskom Sv. Martine mala z nich vo svojich fondoch len 560!

²³ Údaj z diskusie na kolokviu o slovenskej domácej a zahraničnej bibliografii v rámci 8. celoslovenskej bibliografickej konferencie, ktorá sa konala v Spišskej

deväťdesiatych rokov minulého storočia Národný bibliografický ústav Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej vydal (na môj podnet) pre slovenské knižnice reprint oboch zväzkov niekdajšej prohibítnej *Slovenskej bibliografie v zahraničí* a v roku 1992 v rámci *Slovenskej národnej bibliografie* začal vydávať samostatnú sériu *Zahraničné slovaciká*. Vyšlo však iba 10 zošitov, naposledy v roku 2001, keď bezprostredne po svojom osamostatnení Slovenská národná knižnica prestala sériu venovanú zahraničným slovacikám vydávať. Práčne vybudovaná samostatná databáza zahraničných slovacík sa „rozplynula“ v *online* katalógu. Spočiatku sa ešte dala rekonštruovať – na základe formálneho deskriptora, lenže potom v ktorejsei múdrej-premúdrej hlave skrsla myšlienka: zrušiť niektoré popisné polia; potom zasa prišli nejakí brigádnici a za úlohu dostali „čistiť“ bázu. Nemajúc relevantné vedomosti, svojvoľne pomenili niektoré deskriptory, a tak vznikol chaos – verejnosť naň dopláca dodnes.²⁴ V *online* katalógoch kníh i článkov sa nás aj dnes pri zisťovaní niektorých záznamov zmocňuje hrôza – nie sú, chýbajú (prečo, koľko, ako, to nik netuší).

Databáza zahraničných slovacík však zaznamenávala len tie knihy, ktoré sa dostávali do fondov Slovenskej národnej knižnice v Matici slovenskej sporadicky, pretože Slovenská národná knižnica v Turčianskom Svätom Martine ani po svojom právnom osamostatnení²⁵ v roku 2000 nepristúpila k systematickému dopĺňaniu, čo je prioritné, nepristúpila k akvizícii, teda k získavaniu prírastkov, ani k spracúvaniu niekdajších prohibítnych slovacík tak zahraničnej, ako aj domácej proveniencie. Touto činnosťou sa v Slovenskej republike nezaobrá nikto. Nevykonáva ju nijaká inštitúcia, ani verejná, ani súkromná.

Na Slovensku sú fondy niekdajších prohibítnych slovacík zahraničnej aj domácej proveniencie v katastrofálnom stave, hoci od pádu komunistickej diktatúry prešli tri desaťročia a máme tu, aspoň formálne, pluralitnú demokraciu. Slovenská spoločnosť (nezáleží na tom, či je orientovaná „občiansky“ alebo „národne“) priam s bohorovnou ľahostajnosťou hľadá na zánik prameňov, na základe ktorých i vďaka ktorým má zaručenú vlastnú slobodnú existenciu. Ak sa toto smutné konštatovanie zdá niekomu osobné, predpojaté, zaujaté, slovom „subjektívne“, možno „subjektivizované“, azda akceptovateľnejšie budú slová slovenského vzdelanca z Vojvodiny Michala Babiaka (*1961): „Málo je literárnych obcí na svete, ktoré sa tak indiferentne správajú ku všetkému, čo sa

Novej Vsi v roku 1992, poskytla zástupkyňa Národni knihovny České republiky v Prahe Jana Radová.

²⁴ Najzachovalejšie záznamy aj kvantitatívne sú na CD ROM-e SNB; ten vyšiel, tuším, posledný v roku 2006.

²⁵ Na základe zákona NR SR č. 183/2000 Z. z. o knižniciach z 12. mája 2000.

deje v ich národnej literatúre mimo hraníc národného štátu, ako je to v prípade slovenskej literárnej obce.“²⁶

V Česku je mapovanie „bielych miest“ spôsobených komunizmom predmetom relatívne konštantného záujmu aspoň súkromných kruhov českej spoločnosti. V uplynulých desaťročiach vyšli nielen početné knihy kľúčových českých autorov, ktorých komunistická totalita umlčala, ale celá séria kníh, ktoré bibliograficky sceľujú českú kultúru – *Slovník zakázaných autorů 1948 – 1980*²⁷, Jan Čulík: *Knihy za obradou : česká literatura v exilových nakladatelstvích 1971 – 1989*²⁸, Ludmila Šeflová: *Knihy českých a slovenských autorů vydaných v zahraničí v letech 1948 – 1978 : exil : bibliografie*²⁹, *Minulost a dějiny v českém a slovenském samizdatu 1970 – 1989*³⁰, Jiří Gruntorád: *Katalog knih českého exilu 1948 – 1994 Libri prohibiti*³¹, Aleš Zach: *Knihy a český exil 1949 – 1990 : bibliografický slovník nakladatelství, vydavatelství a edic*³².

Ak máme mapovať „biele miesta“ našej slovenskej minulosti, tak nám treba priznať, že na bibliografické spracovanie čakajú jednak osobnosti, orgány a štruktúry slovenského disentu, jednak osobnosti, orgány a štruktúry slovenského exilu, pričom samostatnou problematikou zostáva bibliografia slovenských enkláv žijúcich na Dolnej zemi.

Spomeňme niekoľko mien, ktoré čakajú na bibliografické spracovanie: správca Matice slovenskej Jozef Čiger-Hronský, básnik Rudolf Dilong, novinár Konštantín Čulen, literárny kritik Stanislav Mečiar, spisovateľ Mikuláš Šprinc, umenovedec Jozef G. Cincík, historik František Hrušovský, filológ Henrich Bartek, literárny historik Ernest Žatko, filozof Štefan Polakovič, básnik Karol Strmeň, básnik Ján L. Doránsky, románopisec Pavol Hirtús-Jurina, poetky Maruša Jusková a Anna Gromová, redaktor Ján Okál, prvý volený rektor

²⁶ PETER ANDRUŠKA: *Literárna tvorba Slovákov z Dolnej zeme*. Bratislava : Odkaz, 1994, s. 17.

²⁷ JIŘÍ BRABEC – JAN LOPATKA – JIŘÍ GRUŠA – PETR KABEŠ – IGOR HÁJEK: *Slovník zakázaných autorů*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 542 s.

²⁸ JAN ČULÍK: *Knihy za obradou : česká literatura v exilových nakladatelstvích 1971 – 1989*. Praha : Trizonia, [1991]. 421 s.

²⁹ LUDMILA ŠEFLOVÁ: *Knihy českých a slovenských autorů vydané v zahraničí v letech 1948 – 1978 : exil : bibliografie*. Brno : Doplněk, 1993. 316 s.

³⁰ JAN VLK – VENDULA VAŇKOVÁ – JIŘÍ NOVOTNÝ – MILAN DRÁPALA (eds.): *Minulost a dějiny v českém a slovenském samizdatu 1970 – 1989*. Brno : Doplněk, 1993. 228 s.

³¹ JIŘÍ GRUNTORÁD: *Katalog knih českého exilu 1948 – 1994 Libri prohibiti*. Praha : Nakladatelství Primus, 1995. 396 s.

³² ALEŠ ZACH: *Knihy a český exil 1949 – 1990 : bibliografický slovník nakladatelství, vydavatelství a edic*. Praha : Torst, 1995. 208 s.

Slovenskej vysokej školy technickej Anton Bugan, sochár Frico Motoška, maliar Koloman Sokol, Štefan Nemčok, operný spevák Ladislav Pudiš, prvý slovenský minister zahraničných vecí Ferdinand Ďurčanský, diplomati Jozef Cieker, Matúš Černák, Jozef M. Kirschbaum, Jozef A. Mikuš, Bohuš Pissko, Karol Sidor, predseda Slovenskej národnej rady Jozef Lettrich, povereníci Samuel Beluš, Emanuel T. Böhm, Martin Kvetko, spisovateľ Leopold Lahola, poslanci Ferdinand Mondok, Štefan Blaško a Jozef Staško, publicisti Róbert Aigner, Oktáv Bazovský, Pavol G. Dobiš, Arvéd L. Grébert, Krištof Greiner, Imrich Kružliak, Jozef Paučo, Jozef Šrámek, Jozef Zvonár-Tieň, astronóm Emil Krušpán, medailér Viliam Schiffer, kňazi a rehoľníci msgr. Anton C. Botek, pápežský prelát Štefan Náhalica, historici Vojtech Bucko, Róbert Yehoshua Büchler, Yeshayahu Jelinek, Michal Lacko, Ján Mešťančík, Jozef Vavrovič, František Vnuk, hudobní skladatelia Július Gašparík, Stanislav Kmotorka a Jozef Strečanský, básnik Gorazd Zvonický, bibliisti Viliam Pavlovský, Štefan Porúbčan a Jozef Heriban, psychológ Klement Poláček, filozof Jozef Prívovník, antropológ Ľudovít J. Lužbeták, filmár Juraj Török, archivár Šebastián Labo, jazykovedec Štefan Vragaš, básnik Eugen Vesnin, kardinál Jozef Tomko, biskupi Andrej G. Grutka, Pavol Hnilica, Dominik Hrušovský, Štefan Vrablec a Jozef Zlatňanský, ateistológ František Škoda, teológ Štefan Vagovič, cirkevní právnici Daniel Faltin a Ján Répassy, novinári Vincent Dančo, Anton Hlinka, František Lysý, Koloman Murgaš, Stanislav Polčín, Štefan Senčík, psychológ Vladimír Šatura, cirkevný historik Félix J. Litva a i., napríklad politológ Štefan Glejdura, sociológ Michael Novak, prekladateľ Jaroslav Vajda či teológovia Jaroslav Pelikán alebo Teodorik J. Zúbek...

Po roku 1968 treba pridať ďalšie mená: spisovatelia Ladislav Mňačko, Zdenka Beckerová, Marián Brázda-Jankovský, Irena Brežná, Teodor Fiš, Agneša Gundová-Jergová, Zlatica Hrnčiarová, Ladislav Ján Kalina, Agneša Kalinová, Emil Fürst Knieža, Blažena Kostolná, Jozef Milučký, Vojtech Mirga, Peter Petro, Peter Repka, Ján Rozner, Dušan Šimko, výtvarníci Marta Brestovanská, Louis Doránsky, Stanislav Dusík, Maja Dusíková, Otto Edelmann, Ladislav Guderna, Pavol Korbel, Tibor Kovalik, Peter Kovalik, Michal Kraviansky, Ján Krkoška, Jozef Melicherčík, Viola Motýľová-Pálfy, Ján Mráz, Pavol Pribila, Jana Trnková-Šlahorová, Ján Zoričák, umenovedec Tomáš Strauss, filmári Stanislav Barabáš a Ján Mojto, hudobní skladatelia Jozef Halmo, Ladislav Kupkovič a Ján Valach, operní umelci Bohuš Hanák, Juraj Hurný, Edita Grúberová, Lucia Poppová, národohospodár Eugen Löbl, historici Ladislav Lipscher, Kurt Neumann, Ján Hnilica, Emília Hrabovcová a Štefan Parák, judaista Peter Ambros, publicisti Jozef Špetko, Emil B. Štefan, Ivan Štípala, Jana Gavalcová, právnici František A. Braxator a Rudolf Bystrický, biskup Dominik Kaľata, kňazi Anton B. Baník, Ján Pius Krivý, lekári Ján Gunčaga, Ján Milan Bernadič a množstvo odborníkov

z radov technickej inteligencie, ďalej architektov, lekárov, pracovníkov zaoberajúcich sa teoretickým i aplikovaným výskumom, pôsobiach v bankovníctve, ako aj vysokoškolských pedagógov.

Aj dolnozemskí slovenskí vzdelanci zostávajú úplne otvorenou kapitolou a čakajú na bibliografické spracovanie: básnici Paľo Bohuš, Michal Babinka, Ján Kmeť, Michal Harpáň, Viľazoslav Hronec, Pavol Bujtár, Ondrej Štefanko, Juraj Dolnozemský, Gregor Papuček atď.

Na svojho bibliografa čakajú periodiká slovenskej diaspóry, ktoré zaujímajú významné miesto v slovenskej kultúre – *Bulletin Svetového kongresu Slovákov, Černákov Odkaz*, ďalej: *Diakonia, Echo, Hlasy z Ríma/Slovenské hlasy z Ríma, Horizont, Literárny almanach Slováka v Amerike, Jednota, Kanadský Slováč, Magnifikat, Most, Naše snahy, Nový život, Slobodné Slovensko, Pohľady, Posol, Proměny/Premeny, Rozhlady-Perspective, Slovak Studies, Slovakia, Slowakei, Slovenské rozhlady, Sme...* Rovnako periodiká slovenského disentu: *Altamira, Bratislavské listy, Emanuel, Historický zápisník, Hlas Slovenska* [čiastočne], *Katolícky mesačník, K-fragment/Fragment-K, Kontakt, Listy z Taizé, Myslienky z večeradla, Náboženstvo a súčasnosť, Orientácia, Pokoj a dobro, Radosť a nádej, Rodinné spoločenstvo, Serafínsky svet, Svedectvo, Svetlo, Trinásta komnata, Una sancta catholica, Výber, Vzlet, Zrno* a iné.

A kto bibliograficky spracuje osobnosti slovenského disentu? Spomeňme aspoň mená niektorých: kulturológ Ladislav Hanus, historik Jozef Kútnik-Šmálov, spisovatelia Hana Ponická, Pavol Strauss, Štefan Sandtner, Dominik Tatarka, historik Ján Mlynárik, aktivisti Ivan Polanský, Anton Semeš, Peter Rúčka či celá plejáda ďalších autoriek aj autorov slovenského disentu od roku 1945, keď vyšli prvé samizdaty Slovenského revolučného odboja, až po samizdaty Imricha Kružliaka z roku 2001.

Spracúvanie personálnych bibliografií niekdajších prohibítnych autorov – či exilových, alebo disidentských – je podmienené dostupnosťou materiálov.

Cenná je skúsenosť nadobudnutá pri pripravovaní personálnej bibliografie³³ Andreja Žarnova. Vyšla v Univerzitnej knižnici v Bratislave v náklade „až“ 150 výtlačkov iba vďaka finančnému príspevku vtedajšieho predsedu Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska. Bibliografický materiál sa získaval excerpovaním bibliografií, excerpovaním katalógov a excerpovaním kartoték vo vtedajšom Krajanskom múzeu Matice slovenskej v Bratislave, v Univerzitnej knižnici v Bratislave a v Slovenskej národnej knižnici v Matici slovenskej v Turčianskom Svätom Martine, kde sa

³³ JÚLIUS PAŠTEKA – JOZEF M. RYDLO – KAROL PETROVSKÝ: *Andrej Žarnov : vyberová personálna bibliografia : úvahy o diele*. Bratislava : Univerzitná knižnica, 2000. 160 s.

našla mimoriadne hodnotná kartotéka článkov excerptovaných zo slovenských novín a časopisov vychádzajúcich v rokoch 1918 – 1944. „Pre socialistickú interpretáciu slovenskej literatúry Andrej Žarnov neexistoval. Tento fakt, ako aj nedostupnosť podkladov – zvlášť zahraničnej proveniencie – spôsobili, že si bibliografia vonkoncom nemôže nárokovať na úplnosť, pretože“ – ako to napísal jej zostavovateľ Karol Petrovský – „ani desať rokov po páde komunistického režimu tvorba exilových autorov nie je komplexne zmapovaná. Ich publikácie (monografie, periodiká) sa v úplnosti, žiaľ, nenachádzajú ani vo fondoch Slovenskej národnej knižnice v Martine, ani vo fondoch Univerzitnej knižnice v Bratislave, ba ani len vo fondoch Krajanského múzea Matice slovenskej. Bibliografia ostáva preto stále otvorenou.“³⁴ Na tomto konštatovaní spred dvadsiatich rokov sa, bohužiaľ, doteraz vonkoncom nič nezmenilo.³⁵

A to isté platí aj o autoroch slovenskej samizdatovej spisby. Pričinením Nadácie Milana Šimečku a jej dobrodincov v spolupráci s Filozofickým ústavom Slovenskej akadémie vied vyšli pred štvrtstoročím (v rokoch 1992, 1993 a 1995) napr. dva zborníčky: *Veľké a malé dejiny Milana Šimečku*³⁶ a *Jeden a všetky životy Mariana Várossa*³⁷. Dodnes sú jediné, ktoré mapujú čiastku tzv. občianskeho disentu. Ďalší autori: Jolana Kusá, Raisa Kopsová a František Fundárek nazvali spoločnú publikáciu *Život v slove a život slovom : zjavné a skryté súvislosti slovenského samizdatu*³⁸. Ďalej vďaka osobnej zainteresovanosti Rudolfa Lesňáka – i vďaka sponzorstvu nemenovaného kanadského Slováka – mohla v Bratislave v roku 1998 uzrieť tlačiarenskú čerň „súborná dokumentácia kresťanskej samizdatovej

³⁴ Tamže, s. 81.

³⁵ Ako neblahú skúsenosť pripomeňme, že keď takmer desať rokov po páde totalitného režimu Slovenské pedagogické nakladateľstvo v Bratislave vydalo *Rukoväť literatúry*, tak pozornosti autorského kolektívu profesorky slovenskej literatúry Prešovskej univerzity Viery Žemberovej uniklo dielo Andreja Žarnova. Darmo by sme na 382 stranách tejto príručky hľadali pseudonym, prípadne občianske meno tohto prominentného slovenského básnika, niet ho tam.

³⁶ *Veľké a malé dejiny Milana Šimečku : zborník zo sympózia a spomienkového večera, ktorý pri prvom výročí úmrtia Milana Šimečku pripravila Nadácia Milana Šimečku*. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 1992. 90 s.

³⁷ *Jeden a všetky životy Mariana Várossa : zborník zo spomienkového stretnutia z príležitosti nedožitých sedemdesiatin Mariana Várossa*. Bratislava : Filozofický ústav SAV : Nadácia Milana Šimečku, 1993. 89 s. [Na vydaní spolupracovali Raisa Kopsová, Jolana Kusá, Alma Münzová.]

³⁸ JOLANA KUSÁ – RAISA KOPSOVÁ – FRANTIŠEK FUNDÁREK: *Život v slove a život slovom : zjavné a skryté súvislosti slovenského samizdatu*. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 1995. 127 s.

publicistiky na Slovensku v rokoch 1945 – 1989“ pod názvom *Listy z podzemia*³⁹. Nezaujem dvoch veľkých celonárodných slovenských knižníc (Univerzitnej knižnice v Bratislave i Slovenskej národnej knižnice v Martine) o unikátnu zbierku samizdatov slovenského disentu priviedol napokon Rudolfa Lesňáka k tomu, aby túto zbierku umiestnil v Slovenskom národnom archíve v Bratislave. Skutočnosť je taká, že dodnes na Slovensku niet seriózneho systematického záujmu o zhromažďovanie a spracúvanie literatúry slovenského disentu ani o sprístupňovanie tvorby slovenského disentu širokej verejnosti. Výnimku predstavuje reprint *Hlas Slovenska v kontexte slovenského samizdatu*⁴⁰ z roku 2018.

O spracúvaní a sprístupňovaní exilovej aj samizdatovej literatúry v takom rozsahu, ako to od roku 1989 robí v Prahe občianske združenie LIBRI PROHIBITI, ktoré založil a vedie Jiří Gruntorád, možno na Slovensku len snívať.

*
* * *
*

Kultúrny marazmus slovenskej spoločnosti je obrovský. V súčasnosti, keď niekdajšiu „ľudovú demokraciu“ bojujúcu proti „antisocialistickým silám“ a „pravicovému oportunistizmu“ nahrádza liberálna demokracia bojujúca v mene „politickej korektnosti“ proti „neofašizmu“ či všelijakým „konšpirátorom“, ťažko možno v oblasti bibliografie robiť plány, pomýšľať na koncepcie či pripravovať ich. Osobne však zastávam názor, že ich robiť treba, že niečo z nich sa predsa len bude dať realizovať, že tie plány a koncepcie sa napriek všetkému predsa len podarí uskutočniť. Mám na mysli jednak metodiku pasportizácie zachovaných a dostupných zahraničných slovacík (monografií, pravých i nepravých periodík), ktoré sa nachádzajú v najdôležitejších knižniciach nášho štátu, aby pri spracúvaní napríklad personálnych bibliografií bádateľ vedel, kde, čo, v akom rozsahu a v akom stave môže nájsť; jednak metodiku odporúčania kníh miestnym knižniciam, ktoré by sa takto zamerali na osobnosti pôsobiace v ich regióne a svojou bibliografickou činnosťou by mohli zozbierať podkladový materiál na vytvorenie personálnej bibliografie, napríklad: Jozefa kardinála Tomku v Humennom, Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Rudolfa Bystrického v Považskej Bystrici, Ladislava Hanusa v Ružomberku, Ferdinanda Ďurčanského v Rajci, Henricha Bartka v Žiline, Jozefa Cígera-Hronského v Krupine alebo vo Zvolene, Jozefa Tisu v Bánovciach nad Bebravou alebo v Bytči, Pavla Hrtúsa-

³⁹ RUDOLF LESŇÁK: *Listy z podzemia : súborná dokumentácia kresťanskej samizdatovej publicistiky na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*. Bratislava : USPO, 1998. 488 s.

⁴⁰ RÓBERT LETZ – MARTIN LAUKO: *Hlas Slovenska v kontexte slovenského samizdatu*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2018. 446 s.

-Jurinu v Čadci, Františka Vnuka v Zlatých Moravciach, Pavla Straussa v Nitre alebo v Skalici či ďalších osobností v iných regiónoch. Uvediem konkrétny príklad: Tribečská knižnica v Topoľčanoch pripravila a vydala bibliografiu nazvanú *Ján Chryzostom kardinál Korec*⁴¹. (Boli však i sú ešte iné príklady.) Aj z takejto činnosti knižníc – regionálnych, krajských, miestnych – treba sa napriek všetkému tešiť! Ak sa osobnostiam slovenských dejín nevenujú tí, ktorí to majú vo svojej pracovnej náplni, aspoň sa im venovali, venujú a budú venovať tí, ktorí to robia z lásky k svojeti...

Významnou korekciou slovenských kultúrnych dejín sa stala trojzväzková príručka *Evanjeli v dejinách slovenskej kultúry*⁴², ktorá vyšla v rokoch 1997 a 2002, a *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*⁴³, ktorý bol vydaný v „Jubilejnom roku 2000“.

Tvorbu slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov, ktorí žili alebo žijú mimo územia Slovenska či publikovali v disente, diskriminovala aj *Encyklopédia Slovenska*⁴⁴, aj akademické *Dejiny slovenskej literatúry*⁴⁵, ba ignorovalo ju aj tretie vydanie *Dejín slovenskej literatúry*⁴⁶ Milana Pišúta, ba aj druhé vydanie *Dejín slovenskej literatúry*⁴⁷ Stanislava Šmatláka. Primerané miesto jej nevenovali ani nedávno vydané dvojzväzkové *Dejiny slovenskej literatúry* Imricha Sedláka⁴⁸! A k týmto autorom sa stavia macošsky aj „slovenská všeobecná encyklopédia v dvanástich zväzkoch“ *Encyclopædia Belliana*⁴⁹. *Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia*, ktorý vyšiel v dvoch vydaniach (2001 a 2008), je síce rozsiahlejší v porovnaní so *Slovníkom slovenských spisovateľov*⁵⁰, ktorý vyšiel v Prahe (1999), ale kvalitou hesiel za ním ďaleko zaostáva; okrem toho diskriminuje promi-

⁴¹ EVA VICELOVÁ: *Ján Chryzostom kardinál Korec : personálna bibliografia*. Topoľčany : Tribečská knižnica, 1998. 85 s.

⁴² *Evanjeli v dejinách slovenskej kultúry*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 1997. 2 zv. [Tretí zväzok vyšiel v roku 2002.]

⁴³ *Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000.

⁴⁴ *Encyklopédia Slovenska*. Bratislava : Veda, 1977. 6 zv.

⁴⁵ *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava : Veda, 1984. 852 s.

⁴⁶ MILAN PIŠÚT: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava : Obzor, 1984. 904 s.

⁴⁷ STANISLAV ŠMATLÁK: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1998 – 1999. 2 zv.

⁴⁸ IMRICH SEDLÁK: *Dejiny slovenskej literatúry*. Martin : Matica slovenská; Bratislava : Literárne informačné centrum, 2009. 2 zv.

⁴⁹ *Encyclopædia Belliana*. Bratislava : Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, 1999 – , zv. I – .

⁵⁰ *Slovník slovenských spisovateľov*. Praha : Libri, 1999. 528 s.

nentných autorov slovenskej diaspóry i slovenského disentu, hoci sú nesporným prínosom slovenskej biografistiky. Spomenuté diela tým nepomáhajú slovakistom... Istou nápravou je *Biografický lexikón Slovenska* rodiaci sa v Národnom biografickom ústave Slovenskej národnej knižnice (do roku 2019 vyšlo šesť zväzkov), ale ten zaznamenáva len mŕtvych autorov. Napokon, o tých staroveký Diogenes zapísal: „De mortuis nil nisi bene.“⁵¹

Na kvalitnú, vyváženú a lexikograficky presnú príručku predstavujúcu slovenskú kultúru v jej celistvosti čas ešte asi nedozrel... Zrejme si na ňu budeme musieť počkať pekných pár rokov, keď sa naša „pálivo“ jatrivá súčasnosť stane minulosťou, keď sa pominú ominózní „laudatores temporis acti“ a keď nám dorastú noví, komunizmom ani čechoslováctvom geneticky nepoznačení vykladači „ľiferného umeňá“, ktorí nebudú autorov vydeľovať z národného písomníctva podľa toho, kde publikovali, ale zhodnotia „sine ira et studio“, teda bez hnevu a predpojatosti, skutočný prínos toho-ktorého tvorca ozajstných kultúrnych hodnôt pre spoločné dobro národného spoločenstva Slovákov.

Múdri vedia, že práca bibliografa je potrebná. Jeho statočná práca má svoje nezastupiteľné miesto v dejinách! A koleso dejín sa dosiaľ nikomu nepodarilo zvrátiť...

Úroveň slovenskej bibliografie z technickej stránky v mnohom predbehla úroveň, aká bola vo vyspelých európskych štátoch. Hmatateľne odrážala poctivú systematickú prácu pred rokom 1989, bola však poznamenaná ideológiou. Po tomto zlomovom roku sa paralelne s rozvojom informačných technológií postupne vyvinul ambiciózny program informatizácie aj v rámci slovenskej spoločnosti.

*
* * *
*

Vo fondoch slovenských knižníc a archívov, a to tri dekády po páde politického systému, ktorý vybudovala komunistická totalita, a po vyše štvrtstoročí od vzniku druhej Slovenskej republiky a obnovenia samostatného slovenského štátu je stále mnoho „bielych miest“.

V nijakej slovenskej bibliotéke, či je to Slovenská národná knižnica, alebo sú to vedecké, univerzitné knižnice, nemáme k dispozícii slovenský knižný fond v jeho úplnosti. Absentujú v nich autori aj knižné vydania pred vznikom binacionálneho Česko-Slovenska, ktorého sté výročie vzniku pripomenul rok 2018, ale chýbajú tu takisto knihy a časopisy z obdobia prvej Č-SR, druhej Č-SR, z rokov prvej SR, tretej Č-SR i z obdobia ľudovodemokratického a

⁵¹ O mŕtvych len v dobrom.

socialistického Česko-Slovenska, dokonca aj z nedávnych rokov. Nejedna bádateľ, ak chce pracovať na tej-ktorej monografii, prípadne periodiku, musí siahnúť do knižných fondov v zahraničí. Najčastejšie českých a moravsko-sliezskych pre 20. i 21. storočie, pre staršie obdobia do maďarských a rakúskych knižníc. Vďaka informatizácii a najnovším informačným technológiám virtuálneho sveta, v ktorom na prahu tretieho tisícročia žijeme, prístup k informáciám prekonáva síce bariéry aj hranice, ale nostalgické predsudky zostávajú. Ak by sme však siahli po Riznerovej *Bibliografii písomníctva slovenského* a systematicky porovnávali záznamy, ktoré v nej nestor slovenskej bibliografie pri svetle sviečky husím brkom „na spôsob slovníka od najstarších čias“ zaznamenával na papier, so súčasnými katalógmi slovenských knižníc, tak by sme so zdesením zistili, čo všetko v našich bibliotékach chýba.

Obdobnú zimomravú skúsenosť by sme mali pri každom zväzku retropektívnej bibliografie, ktorý bol u nás publikovaný. Česko-slovenský štát považoval Slovensko a Slovákov za regionálnu osobitosť, ktorá sa postupne utopí vo víre časov. Ten totalitný štát na národnú kultúru uplatňoval „triedne hľadiská“. Proletársky internacionalizmus poznal iba socialistickú kultúru, národ bola „buržoázna kategória imperialistických mocností ovládaných svetovým sionizmom a reakčným Vatikánom“. A táto mentalita vo svojej zotrvačnosti pretrváva dodnes. Ako som uviedol, darmo by sme v našich najdôležitejších bibliotékach hľadali knihy niektorých totalitou odsudzovaných a zakázaných domácich autorov, ako aj diela tých slovenských autoriek/autorov, ktorí v uplynulých desaťročiach tvorili mimo územia Slovenska, nielen na Dolnej zemi či v iných krajinách niekdajšieho „socialistického spoločenstva“, ale vôbec v zahraničí, v emigrácii, v exile. Tie diela absentujú nielen v našich knižniciach, ale aj v kontexte celej našej kultúry. Bohužiaľ, ako som spomenul, nikto systematicky nedoplňa naše knižné fondy a bibliografická registrácia napriek novým technológiám, ktoré priniesla informatizácia a ktoré zjednodušujú spracovanie dát, ustrnula, ba nerozvíja ani to, čo sa rokmi v neľahkých nedemokratických pomeroch podarilo vybudovať. Takto Slovensko pomaly začína zaostávať za krajinami, s ktorými sa mu možno porovnať, čo je veľmi smutnou vizitkou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. Veď kvalitné, dobre fungujúce knižnice sú základným predpokladom rozvíjania kultúry, vedy a osvety i prosperujúceho hospodárstva každého moderného štátu! To sa vzťahuje aj na Slovensko, hrdiace sa členstvom v Európskej únii.

Spracovať personálnu bibliografiu Milana Stanislava Ďuricu bolo veľmi zložité. Mohol som sa oprieť len o vlastný výskum. Prvým výstupom bol

„bibliografický náčrt“⁵², ktorý som publikoval v roku 1995 v jubilejníku *Studi in onore di Milan S. Ďurica*⁵³. Do jubilejníka, ktorý som zostavoval, prispeli štyri desiatky autorov z celého sveta. V tom čase som nemal nijaký prístup do súkromného archívu Milana S. Ďuricu; nachádzal sa v Monteortone (PD). Jeho osobný spis vedený na Štátnej univerzite v Padove som na základe výnimočného povolenia rektora konzultovať síce mohol, nie však študovať ho. Podľa platných administratívnych predpisov talianskeho štátu bol tento spis sprístupnený na vedecké bádanie až po odchode Milana S. Ďuricu do dôchodku, keď bol po určitom čase uzavretý a uložený *ad acta* do Archivio Generale di Ateneo dell'Università di Padova (AGAPD), čiže do Generálneho archívu Padovskej univerzity. V tomto osobnom spise Milana S. Ďuricu možno nájsť celistvú dokumentáciu jeho takmer polstoročnej kariéry univerzitného profesora v Padove, rodným listom počnúc a úradnou listinou o penzionovaní končiac. V tomto spise a v ročenkách univerzity bolo možné nájsť niekoľko bibliografických informácií, bolo to však iba torzo – zlomok jeho veľmi bohatej autorskej aktivity.

Ak v živote Milana S. Ďuricu jeho „padovské obdobie“ možno zdokumentovať do najmenších podrobností, načrtnúť jeho „turínske obdobie“ je zložitejšie. Existujú dva dôvody: je to jednak preto, že svoje zohral časový faktor, pričom treba podotknúť, že rehoľná administratíva Kongregácie sv. Jána Boscu v Turíne, ktorej bol i je riadnym členom, nebola vedená, žiaľ, až tak úzkostlivo presne ako štátna; a jednak aj preto, lebo presídlenie saleziánskej kongregácie z Turína do Ríma spôsobilo nemalé aj nenávratné straty materiálov dokumentárnej povahy, predovšetkým niektorých archívnych a knižných fondov. Tieto straty postihli aj tam sídliacu Pápežskú saleziánsku vysokú školu a jej štruktúry. Navyše v tom čase dochádzalo k právnej zmene *Pontificio Ateneo Salesiano* [PAS] na *Università Pontificia Salesiana* [UPS], čiže saleziánske ateneum bolo postupne pretvorené na saleziánsku univerzitu. To sa týkalo Ďuricovho pobytu v Taliansku.

Paradoxné je zistenie, že najmenej presných informácií jestvuje o profesovom hosťovaní na Slovensku – na Univerzite Komenského v Bratislave, hoci tu na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte prednášal desať rokov – od začiatku akademického roka 1995/1996 až do konca akademického

⁵² JOZEF M. RYDLO: Abbozzo bibliografico di Milan S. Ďurica dell'Università di Padova. In: *Studi in onore di Milan S. Ďurica*. A cura di Jozef M. Rydlo. Roma : Istituto Slovaco; Bratislava : Univerzitná knižnica, 1995, s. 469 – 618.

⁵³ *Studi in onore di Milan S. Ďurica*. A cura di Jozef M. Rydlo. Roma : Istituto Slovaco; Bratislava : Univerzitná knižnica, 1995. 740 s. Acta Academica Slovaca, 50.

roka 2004/2005. Podľa dostupných údajov vyučoval predmety: cirkevné dejiny – kresťanský starovek a cirkevné dejiny – raný stredovek.

Sporadicky sa život a dielo Milana S. Ďuricu stali predmetom záujmu niektorých regionálnych knižníc aj osvetových zariadení.⁵⁴

*
* * *
*

Bibliografia Milana S. Ďuricu vznikala spontánne, až neskôr bola dopĺňaná systematickejšim excerpovaním rôznorodých prameňov. Boli to najmä:

- publikované bibliografie⁵⁵,
- katalógy a kartotéky Slovenskej národnej knižnice v Turčianskom Svätom Martine,
- katalógy a kartotéky Univerzitnej knižnice v Bratislave,
- vybrané národné bibliografie⁵⁶,

⁵⁴ ELENA MATISOVÁ – EVA CHLEBOVÁ: *Milan Stanislav Ďurica : životopisný medailón*. Detva : Mestský úrad, Mestská knižnica K. A. Medveckého; Zvolen : Okresná knižnica Ľ. Štúra, 1996. 8 s.; ELENA KAPLANOVÁ: *PhDr. Milan Stanislav Ďurica SDB*. Považská Bystrica : Považská knižnica, 2005. 6 s.; ELENA KAPLANOVÁ: *Prof. Milan Stanislav Ďurica SDB*. Považská Bystrica : Považská knižnica, 2009. 8 s.

⁵⁵ MICHAL LACKO: Slovenská bibliografia v zahraničí/Slovak bibliography abroad 1945 – 1965. In: *Slovak Studies : zv. 7 : Bibliographica 1*. Cleveland OH; Rome : Slovak Institute, 1967. 366 s.; MICHAL LACKO: Slovenská bibliografia v zahraničí/Slovak bibliography abroad 1966 – 1975. In: *Slovak Studies : zv. 17 : Bibliographica 2*. Cleveland OH; Rome : Slovak Institute, 1977. 436 s.; JOZEF M. RYDLO: *Vydavateľské dielo Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1963 – 1988*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1989. CLI + 583 s.; LUDMILA ŠEFLOVÁ: *Knihy českých a slovenských autorů vydané v zahraničí v letech 1948 – 1978 : exil : bibliografie*. Brno : Doplněk, 1993. 316 s.; ALŽBETA SEDLIAKOVÁ: *Historiografia na Slovensku 1990 – 1994*. Bratislava : Historický ústav SAV, 1995. 192 s.; JOZEF ŠPETKO: Exulantská literatúra 1945 – 1989. In: *Slovenská literatúra*, roč. 42, 1995, č. 2 – 3, s. 175 – 190; JOZEF ŠPETKO: Slovenská exilová literatúra : výberová bibliografia teoretickej literatúry. In: *Slovenská literatúra*, roč. 42, 1995, č. 2 – 3, s. 191 – 218; *Czech and Slovak History : an American bibliography*. Compiled by George J. Kovtun. Introduction by Stanley B. Winters. Washington DC : Library of Congress, 1996. 481 s.; MARTHA MISTINA KONA: *Ph. D. dissertations in Slovakia in the western world : bibliography including Master's theses*. Martin : Matica slovenská – Slovak National Library, 1996. 80 s.; ALŽBETA SEDLIAKOVÁ: *Slovenská historiografia 1995 – 1999*. Bratislava : Veda, 2000. 342 s.; ALŽBETA SEDLIAKOVÁ: *Slovenská historiografia 2000 – 2004*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2006. 418 s.; ALŽBETA SEDLIAKOVÁ: *Slovenská historiografia 2005 – 2009*. Bratislava : Historický ústav SAV; Veda, 2012. 395 s.

⁵⁶ Belgicko, Česko, Nemecko, Švajčiarsko, Taliansko.

- archív Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme,
- archív Slovenského ústavu v Ríme,
- Generálny archív Padovskej univerzity (Archivio Generale di Ateneo dell'Università di Padova, AGAPD),
- osobný archív Milana S. Ďuricu,
- osobný archív Jozefa M. Rydlu⁵⁷.

Bibliografia Milana S. Ďuricu – začal som na nej pracovať po prvý raz pred dvadsiatimi piatimi rokmi – zaznamenáva výlučne monografie a publikácie, ktoré uzreli tlačiarenskú čerň, teda vyšli klasickou tlačou; zásadne neregistruje údaje, ktoré boli publikované elektronicky a šíria sa prostredníctvom internetu. Sú dva dôvody: 1. jednak preto, lebo v klasickej knižnej forme nie je už možné „fyzicky“, teda konkrétne hmotne, zachytiť, materiálne spracovať a zaznamenať všetky pramene, ktoré sú uverejňované novými technológiami, 2. jednak preto, lebo tieto pramene sú veľmi krehké, nie vždy stabilné a majú rôznu kvalitu so zreteľom na monografie či publikácie. Na jednej strane existujú veľmi výkonné servery tvoriace globálne siete – tie bývajú spoľahlivé, stabilné, ale zväčša sú spoplatnené; na druhej strane existujú voľne prístupné servery – tie bývajú relatívne nestále,⁵⁸ lebo ktokoľvek smie nimi manipulovať, vrátane údajov, a tak sa na ne možno spoľahnúť iba ako na zdroj prvotnej informácie, nie však ako na dôveryhodný údaj. Obrazne sa dá vyjadriť: „Vox audita perit, littera scripta manet.“⁵⁹

⁵⁷ Ešte ako padovský študent som si robil záznamy o tých prácach a článkoch Milana S. Ďuricu, ktoré ma zaujímali. Boli to zväčša také texty, ktoré boli pre mňa objavné. Neboli to však len jeho state, ale aj diela iných profesorov, ktorých prednášky som navštevoval, i texty iných európskych a severoamerických autorov. Bol som produktom slovenského „socialistického“ školstva, ktorého ideologická formácia ma poznačila do takej miery, že som potreboval niekoľko rokov na to, aby som si svoje vzdelanie doplnil, vstrelal nadobudnuté vedomosti a zbavil sa neblahých ideových nánosov, ktoré mojej generácii vbíjali do hláv ľudovodemokraticí kazatelia „modrých rán a ružových zajtrajškov“. Aj preto som sa neskôr venoval systematickému štúdiu dejín, ktoré som absolvoval a vyučoval.

⁵⁸ Napríklad Jaroslav Franek vo svojej recenzii s názvom *Dejiny Slovenska a Slovákov Milana S. Ďuricu* uverejnenej v roku 1997 v časopise *Roš chodeš*, tlačovom orgáne židovských náboženských obcí v Česku a na Slovensku, odporúča a odkazuje na vlákno <http://www.angelfira.com/hi/xcampaign/index.html>, ktoré je už veľmi dávno nefunkčné, hoci akiste malo zaujímavý obsah.

⁵⁹ Počutý hlas zanikne, napísané zostáva.

Zostavovateľ si prešiel viacero špecializovaných databáz⁶⁰ aj *online* katalógov vybraných zahraničných knižníc i dokumentačných stredísk a konzultoval dané veci vrátane sporných otázok s odborníkmi. Kým v zahraničí sa nestretol s ideologickou preklúziou, tak pri konzultácii databázy *Bibliografia dejín Slovenska*, ktorú tvorí a sprístupňuje Historický ústav Slovenskej akadémie vied v Bratislave, s rozčarovaním zistil, že tento pre slovenskú historiografiu jediný zdroj bibliografických informácií pokrýva iba obdobie počnúc rokom 1990 po súčasnosť. Pred týmto rokom literatúru (monografie a štúdie) zaznamenáva iba účelovo, tvorbu niekdajších prohibítnych autorov (disidentských, exilových) mapuje selektívne, a to aj tú, ktorá medzičasom stratila charakter „zakázanej literatúry“⁶¹ a vyšla knižne.⁶² A je veľmi zvláštne, že obširnejšie nezaznamenáva ani tie diela inonárodných autorov, počtom ich nie je veľa, ktoré sa zaoberali slovenskou problematikou a ktoré boli v tom uvedenom období publikované v zahraničí. Je pravda, že táto databáza, „náprotivok“ databázy *Bibliografie dějin Českých zemí* Historického ústavu Akademie vied České republiky, funguje len od roku 2016, a teda ju nemožno vybudovať šibnutím čarovného prútika. Je však nepochopiteľné, že záujemca nájde ten-ktorý údaj v českých prameňoch, ale nenájde ho v prameňoch slovenských... Ak sa v databáze publikácie *Bibliografia dejín Slovenska* časom podarí zaplniť „biele miesta“ – i pomocou využitia moderných technológií, ktoré sa zo dňa na deň zdokonaľujú, čím sa celý proces tvorby databázy zrýchľuje –, tento bibliografický prameň sa môže stať nezastupiteľným nástrojom uľahčujúcim štúdium slovenských reálií. Okrem historických prác totiž výberovo zaznamenáva aj práce (monografie, zborníky, kapitoly, štúdie, články, správy, recenzie, anotácie) z príbuzných vedných odborov publikované na Slovensku i v zahraničí.

⁶⁰ www.base-search.net, www.dart-europe.eu/basic-search.php, www.deutsche-digitale-bibliothek.de, gso.gbv.de, www.doabooks.org, www.doaj.org/doaj, www.eromm.org, www.europeana.eu/portal/fir, <https://books.google.de/?hl=fr>, www.hathitrust.org, archive.org/index.php, <http://oapen.org>, www.hsozkult.de, www.recensio.net, a viaceré ďalšie.

⁶¹ Napríklad MICHAL LACKO: Slovenská bibliografia v zahraničí/Slovak bibliography abroad 1945 – 1965. In: *Slovak Studies* : zv. 7 : *Bibliographica 1*. Cleveland OH; Rome : Slovak Institute, 1967. 366 s.; MICHAL LACKO: Slovenská bibliografia v zahraničí/Slovak bibliography abroad 1966 – 1975. In: *Slovak Studies* : zv. 17 : *Bibliographica 2*. Cleveland OH; Rome : Slovak Institute, 1977. 436 s.

⁶² Napríklad RUDOLF LESŇÁK: *Listy z podzemia : súborná dokumentácia kresťanskej samizdatovej publicistiky na Slovensku v rokoch 1945 – 1989*. Bratislava : USPO, 1998. 488 s.; RUDOLF LESŇÁK: *Spätne zrkadlá : bibliografická dokumentácia retrospektívnych, knižne i časopisecky publikovaných dokumentov, svedectiev, memoárov a literárnych diel o zločinoch komunizmu na Slovensku 1945 – 1989*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003. 231 s.

Milan S. Ďurica bol publikačne činný na Slovensku už pred rokom 1948, potom v exile a po roku 1989 opäť na Slovensku, vo vlasti. Žiaľ, tu na Slovensku, ako to bolo niekoľko ráz zdôrazňované, tvorba niekdajších prohibítnych autorov nie je predmetom záujmu profesionálnych bibliografických pracovísk, ako by sa oprávnené mohlo očakávať od štátnych inštitúcií celonárodného významu.

Monografie, pravé i nepravé periodiká slovenskej diaspóry všeobecne a politického exilu zvlášť, stále nie sú skompletizované. V celostnosti sa nenachádzajú ani vo fondoch Slovenskej národnej knižnice v Turčianskom Svätom Martine, ani vo fondoch najstaršej vedeckej knižnice na Slovensku – Univerzitnej knižnice v Bratislave. Nie sú ucelené ani v žiadnej inej európskej či zámorskej bibliotéke. Chýbajú aj vo fondoch štátnych vedeckých knižníc SR či Krajanského múzea Matice slovenskej⁶³.

A náprava je v nedohľadne⁶⁴... Prečo? Pretože aj v roku 2019 s hrôzou a pobúrením opäť načim konštatovať, že od zániku Rakúsko-Uhorska a od vzniku Česko-Slovenska, t. j. od prevratu v roku 1918, v Slovenskej republike nejestvuje nijaké odborné pracovisko, ktoré by sa profesionálne zaoberalo štúdiom, výskumom a dokumentáciou dejín slovenského vystaňovalectva, hospodárskej emigrácie a politického exilu. Komunistický režim spôsobil, že pred rokom 1989 Milan S. Ďurica pre slovenskú historiografiu „neexistoval“. Po roku 1989 pohrobkovia marxizmu-leninizmu v súčinnosti s progresívnymi vľajkonosičmi neototalitnej politickej korektnosti vynaložili a vynakladajú nesmierne úsilie na to, aby spochybňovali jeho kresťanskú a slovenskú interpretáciu dejín Slovenska a Slovákov, interpretáciu, ktorá nie je poplatná ani pomýleným hodnotovým kánonom marxizmu-leninizmu, ani zvrátenej doktríny čechoslovakizmu, popierajúceho samobytnosť Slovákov.

O určitom intelektuálnom zmätku, ktorý v súčasnosti ovláda niektoré knižničné a archívne ustanovizne Slovenskej republiky a ktorý neprospieva ani prepotrebnému sceľovaniu slovenskej, donedávna umelo rozdeľovanej kultúry, ani vedeckému bádaniu, svedčí najnovšia prax v slovenských knižniciach, kde aj práve vydané tituly kníh sú z ideologických dôvodov „vypožičateľné len

⁶³ KAROL PETROVSKÝ: Výberová personálna bibliografia Andreja Žarnova. In: JÚLIUS PAŠTEKA – JOZEF M. RYDLO – KAROL PETROVSKÝ: *Andrej Žarnov : výberová personálna bibliografia : úvahy o diele*. Bratislava : Univerzitná knižnica, 2000, s. 81.

⁶⁴ JOZEF M. RYDLO: Slovenská bibliografia v zahraničí, významný počín Slovenského ústavu v Ríme : pamiatke P. Michala Lacka SJ. [Referát na kolokviu „o slovenskej bibliografii domácej a zahraničnej“ v rámci 8. celoslovenskej bibliografickej konferencie, ktorá sa konala 14. októbra 1991 v Spišskej Novej Vsi.] In: *Bibliografický zborník 1992 – '93*. Zost. Miloš Kovačka. Martin : Slovenská národná knižnica, 2000, s. 187 – 205.

v priestoroch knižnice so súhlasom knihovníka“ alebo sa na ne vzťahuje podivný úkaz – v podobe predpisu stanovujúceho, že „výpožička mimo knižnice len so súhlasom knihovníka“.

A ako možno chápať pseudoodborný názor vyjadrený počas „archívnych dní 2017“ Spoločnosti slovenských archivárov, keď „oficiálni“ spracúvatelia fondov spochybňujú súdnosť dlhoročného bádateľa? Keď spracúvateľ usmerňuje vedca, ako má s údajmi pracovať... Vystríha ho pred pôvodcami takých archiválií, ktorí „či už zámerne, alebo nechtiac prekrúcajú a dezinterpretujú fakty, zahmlievajú a využívajú polopravdy, manipulujú s dejinami, čo môže viesť až k propagácii nacizmu a popieranu holokaustu, ... aby takýto materiál nebol zneužitý stále viac pribúdajúcimi pseudohistorikmi či prívržencami rozmáhajúcich sa extrémistických skupín“⁶⁵.

Čo povedať o tých vysokoškolských pedagógoch, ktorí svojim poslucháčom taxatívne zakazujú citovať diela Milana S. Ďuricu a iných jemu myšlienkovu príbuzných slovenských autorov v bakalárskych, magisterských či doktorských prácach a zastrávajú ich, že ak tak urobia, ich diplomové ani dizertačné práce nebudú akceptované. Alebo o internetových maniakoch, hekeroch, ktorí neoprávnene vstupujú do komunikačných sietí, napádajú databázy a systematicky vymazávajú a menia heslá napríklad aj v takom bežnom zdroji prvotných informácií našej súčasnosti, akým je dnes Wikipédia, „slobodná encyklopédia, ktorú môže upravovať každý“. A čo povedať na adresu poklonkujúcich knihovníkov, ktorí ešte aj v roku 2019 vychádzajú s iniciatívou vyradovať knihy Milana S. Ďuricu, ale aj iných autorov, lebo vraj nie sú korektní. Totiž: nezodpovedajú šalbe súčasnej politickej korektnosti...

Tieto tristné skutočnosti, ako aj nedostupnosť podkladov, najmä slovenských zahraničných pravých i nepravých periodík, sú príčinou toho, že ani personálna bibliografia Milana S. Ďuricu si nemôže nárokovať na úplnosť a jej zostavovateľ ju považuje za neuzavretú a stále otvorenú.

⁶⁵ MICHAELA HOLÍKOVÁ – SAMUEL HUDEC: Problematika spracovávania osobných fondov slovenskej povojnovej emigrácie v Slovenskom národnom archíve. In: *Zborník Spoločnosti slovenských archivárov 2017*. Zost. Štefan Hrivňák a Henrieta Žažová. Bratislava : Spoločnosť slovenských archivárov, 2017, s. 200.

ŠTRUKTÚRA PERSONÁLNEJ BIBLIOGRAFIE MILANA S. ĎURICU

Rôznorodosť aktivít Milana S. Ďuricu si vyžiadala flexibilnejšie triedenie, ako sa pôvodne predpokladalo. Vnútorne usporiadanie bibliografie sa zakladá na materiálnom princípe a dopĺňa ho abecedné poradie,

- z hľadiska chronologického je retrospektívna,
- z hľadiska obsahového – všeobecná,
- z hľadiska zemepisného – univerzálna,
- z hľadiska metodologického – opisná.

Bibliografia sa delí na sedem častí, z ktorých predposlednú časť tvorí fotodokumentácia (vrátane obálok kníh) a poslednú časť tvoria registre:

1. PŮVODNÉ PRÁCE

- 1.1 Knižné vydania (a ich recenzie, ohlasy, polemiky)
- 1.2 Príspevky v periodikách a v neperiodických dokumentoch
- 1.3 Úvody alebo doslovy k iným dielam
- 1.4 Recenzistika (recenzie kníh)
- 1.5 Ankety a rozhovory

2. PREKLADY

- 2.1 Články
- 2.2 Knihy

3. EDITORSKÁ ČINNOSŤ

- 3.1 Collana di Studi sull'Europa Orientale
- 3.2 *Il Mondo Slavo*
- 3.3 *Slovak Studies*
- 3.4 Linea recta brevissima [LRB] Priamo najbližšie k pravde
- 3.5 Iné knižné práce

4. MILAN S. ĎURICA – PROFESOR ŠTÁTNEJ UNIVERZITY V PADOVE

(Università degli Studi di Padova)

- 4.1 Súpis doktorských prác pod jeho vedením
 - 4.1.1 Fakulta politických vied
(Facoltà di Scienze politiche)
 - 4.1.2 Fakulta literárno-filozofických vied
(Facoltà di Lettere e Filosofia)
- 4.2 Súpis ročníkových prác jeho poslucháčov na Fakulte politických vied *(Facoltà di Scienze politiche)*

5. LITERATÚRA O MILANOVI S. ĎURICOVI

- 5.1 Periodiká, almanachy, ročenky; citácie
- 5.2 Knihy
- 5.3 Audiodokumenty
- 5.4 Videodokumenty

FOTODOKUMENTÁCIA / OBÁLKY KNÍH

REGISTRE

- Zoznam pseudonymov a značiek Milana S. Ďuricu
- Zoznam miest vydaní
- Zoznam vydavateľov
- Zoznam excerpovaných periodík
- Menný index

Jednotlivé bibliografické záznamy sú priebežne označené poradovým číslom. „Hniezdenie“ každého záznamu sa v zásade opiera o normu ISO 690 a ISO 690-2. Pred rigiditou nie vždy praktickej normy sa však uprednostňuje čítavosť údajov. Záznam sa skladá spravidla z nasledujúcich prvkov:

- a) Monografie (vrátane diplomových prác):
 - o orientačné poradové číslo,
 - o priezvisko a meno pôvodcu,
 - o názov zdrojového dokumentu v pôvodine,
 - o miesto vydania,

- názov vydavateľa,
- rok vydania,
- počet strán,
- bibliografická poznámka.

b) Články (pravé a nepravé periodiká):

- orientačné poradové číslo,
- priezvisko a meno pôvodcu,
- názov článku,
- názov zdrojového dokumentu,
- ročník,
- číslo,
- vročenie (rok, dátum),
- rozpätie strán,
- bibliografická poznámka.

Každá bibliografická jednotka je overená *de visu*, teda nahliadnutím, prezretím.

Medzinárodné štandardné číslo knihy ISBN v bibliografickom zázname sa pre prehľadnosť záznamu uvádza iba výnimočne, a to len tam, kde je potrebné spresniť to-ktoré vydanie – vzniklo až v roku 1970, podliehalo vývoju a nie všetci európski vydavatelia ho v rovnakom čase aplikovali. Medzinárodné štandardné číslo seriálovej publikácie ISSN, zaužívané od roku 1975, je uvedené v „Zozname excerpovaných periodík“ pre každú periodickú publikáciu, ktorej bolo pridelené.

Každé knižné vydanie autora je zaznamenané samostatne a pod záznamom sú vždy v abecednom poriadku uvedené recenzie, ohlasy a polemiky. Táto zásada platí podľa možnosti analogicky i pre jeho články, štúdie a rozpravy, ako aj pre jeho prekladateľskú, editorskú a pedagogickú činnosť.

Pri editorskej aktivite sú v bibliografickej poznámke rozpísané kolektívne práce (niektoré zborníky a vedecké ročenky *Il Mondo Slavo*, *Slovak Studies*), tieto rozpisy majú informatívny charakter.

Pri pedagogickej aktivite sú pre prehľadnosť samostatne zaznamenané doktorské dizertácie napísané pod jeho školiteľským vedením na fakulte literárno-filozofických vied a na fakulte politických vied. Vhodne ju dopĺňa súpis ročníkových prác jeho poslucháčov na fakulte politických vied, pretože záujemcovi približuje nielen jeho vedecko-pedagogické záujmy, ale aj dobové záujmy jeho študentov.

Literatúra o Milanovi S. Ďuricovi zahŕňa jednak príspevky o jeho živote a diele, jednak výberovo zaznamenáva významnejšie publikácie (knihy, state, články), v ktorých sú jeho dielo alebo jeho osoba citované. Príspevky zaznamenané už ako recenzie, ohlasy a polemiky v tejto časti viac nefigurujú.

Niektoré často sa vyskytujúce nepravé periodiká (ročanky a zborníky) vychádzajúce dlhodobo a pravidelne sú zaznamenávané ako pravé periodiká, napríklad *Historický zborník [MS]*, *Slovak Studies*, *Slováci v zahraničí*, *Slovakia, Slowakei* a i.

Autorstvo Milana S. Ďuricu sa v jednotlivých záznamoch osobitne neuvádza, príspevky uverejnené pod skratkou, značkou alebo pseudonymom sa uvádzajú tak, ako keby ich bol pôvodca podpísal plným menom. Znamená to teda, že ak chce záujemca nájsť ten-ktorý článok v tom-ktorom zdrojovom dokumente, nemusí ho vždy nájsť pod menom „Milan S. Ďurica“, ale nájde ho pod jednou zo značiek, skratiek či pseudonymov (je ich 51), ako sú abecedne uvedené v „Zozname pseudonymov a značiek Milana S. Ďuricu“ v registroch.

Pseudonymy, skratky a značky iných autorov sa v zásade „nerozväzujú“. K ich „rozviazaniu“ dochádza iba vo výnimočných prípadoch, spravidla u zosnulých autorov.

*
* * *
*

Za cenné informácie i za pripomienky pri tvorbe tejto bibliografie som vďačný neviditeľnému počtu dobrých ľudí žijúcich nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí – v Taliansku, Belgicku, vo Švajčiarsku, vo Francúzsku, v Nemecku, Rakúsku, Česku, Poľsku, Maďarsku i v Rusku, ale aj v zámorí: v Spojených štátoch amerických, v Kanade, Juhoafrickej republike, Argentíne, Austrálii a v Japonsku.

Moje osobitné poďakovanie patrí talentovanej, skromnej a vždy veľkoryso ochotnej bibliografke Ludmile Šimkovej zo Slovenskej národnej knižnice v Turčianskom Svätom Martine, ktorá mi vedela i vie byť všestranne nápomocná pri bibliografickom mapovaní „bielych miest“ našej dávnejšej i nedávnej minulosti. V každej mojej práci je stopa jej bibliografickej erudície a skúsenosti.

Za metodické usmernenie som vďačný dogmatikom, teoretikom i praktikom súčasnej slovenskej bibliografie: Kamile Fircákovej, Milošovi Kovačkovi a Blažejovi Belákovi, ktorí rukopis lektorovali. Mnohé ich návrhy, odporúčania i riešenia som doň s vďakou včlenil, niektoré nie, lebo sa vymykali z rámca mojej koncepcie.

Veľmi veľkú pomoc mi pri tvorbe tejto bibliografie preukázala Mirella De Martini (Vicenza), ktorej ďakujem za spoluprácu pri bádani v archívoch Štátnej univerzity v Padove, v benátskych knižniciach i za revíziu talianskych reálií.

Osobitne ďakujem Dagmare Kleinovej, Jánovi Košiarovi, Renáte Rydlovej, Pavlovi Stanovi, Eve Šichtovej a Ladislavovi Vančovi, bez ich pričinenia by táto bibliografia nebola uzrela tlačiarenskú čerň.

Historiografické dielo Milana S. Ďuricu potvrdzuje platnosť slov spisovateľa Jozefa Cígera-Hronského z jeho posledného románu *Svet na Trasovisku*: „Dejiny možno prekrúcať, ale samy nesfalšujú sa nikdy!“⁶⁶

Prízrak komunizmu sa zasa zakráda... Usiluje sa pevné životné dielo Milana Stanislava Ďuricu vytláčať zo svojich „trasovísk“... Progresívni akolyti postkomunizmu si začínajú dovoľovať posudzovať i odsudzovať objektívne tvorivého, nesmierne pracovitého a všestranne vzdelaného, Pravde verného „muža, ktorý vrátil Slovákom ich národné dejiny“. Výsledok jeho vedeckovo-výskumnej celoživotnej práce má však takú hodnotu, ktorá pretrvá aj dnešných podenkových prepisovateľov národnej histórie Slovenska a Slovákov – na nej možno stavať ďalej. On sa dejiny neusiloval prepisovať podľa predpísaných príkazov žitej prítomnosti...

Vo svojich *Výkrikoch pri invázii* básnik Gorazd Zvonický aj jemu prorocky chválorečí:

„Zrútia sa všetci, čo sa o lož oprú.
Blahoslavení, čo chcú v svetle konať,
lebo ich snahu úprimnú a dobrú
Boh berie pod patronát.“⁶⁷

17. novembra 2019

⁶⁶ POTOV, JOZEF CÍGER-HRONSKÝ: Keď ospevovali Soňu. In: *Most* (Cleveland OH), roč. 1, 1954, č. 1, s. 19. Pozri aj JOZEF CÍGER-HRONSKÝ: *Svet na Trasovisku*. Whiting IN : Ján J. Lach, 1960, s. 281; JOZEF CÍGER-HRONSKÝ: *Svet na Trasovisku : román*. Martin : Matica slovenská, 1991, s. 249; JOZEF CÍGER-HRONSKÝ: *Zobrané spisy : zväzok VIII : Svet na Trasovisku*. Martin : Matica slovenská, 2008, s. 241.

⁶⁷ GORAZD ZVONICKÝ: *Len črepy... Výkriky pri invázii*. Padova : Spoločnosť pre českú a slovenskú kultúru „Arturo Cronia“, 1969, s. 40.